

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Mobilní telefony v mezigeneračních vztazích

Bakalářská práce

Autor: Ludmila Veselá
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Ludmila Veselá
Studium:	P131217
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Název bakalářské práce:	Mobilní telefony v mezigeneračních vztazích
Název bakalářské práce Aj:	Mobile phones in intergenerational relationship

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se věnuje tématu mezigeneračních vztahů v současnosti, konkrétně jejich kvalitě v kontextu využívání moderních médií. V části teoretické se zabývá mimo jiné podobou těchto vztahů a potřebou autonomie v nich. Dále se práce snaží popsat proměnu mezigeneračního učení na základě využívání mobilních telefonů. Na teoretickou část práce navazuje část praktická, ve které je využit kvalitativní výzkum jako nástroj pro zmapování podoby vlivu mobilních telefonů na vztahy ve vybraných rodinách. Cílem práce je poukázat na pozitivní aspekty mobilních telefonů v mezigeneračních vztazích.

Buermann, Uwe. Jak (pře)žít s médii: příležitosti a hrozby informačního věku a nové úkoly pedagogiky: výzkumná práce Institutu pro pedagogiku a smyslovou a mediální ekologii (IPSUM). Vyd. 1. Hranice: Fabula, 2009. 239 s. ISBN 978-80-86600-58-1. Ferland, Francine. Ať žije babička a dědeček!: prarodiče dnešní doby. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011. 167 s. Svět rodiny. ISBN 978-80-7450-019-0. Gíles, David. Psychologie médií. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 185 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3921-2. Jeřábek, Hymek a kol. Mezigenerační solidarita v péči o seniory. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. 316 s. Studie; sv. 87. ISBN 978-80-7419-117-6. Kubátová, Helena. Sociologie životního způsobu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 272 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2456-0. Kuchařová, Věra a Šťastná, Anna. Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti. Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. 154 s. ISBN 978-80-87007-76-1. McLuhan, Marshall. Jak rozumět médiím: extenze člověka. 2., rev. vyd., V Mladé frontě 1. Praha: Mladá fronta, 2011. 399 s. Strategie. ISBN 978-80-204-2409-9. Rabušicová, Milada, Kamanová, Lenka a Pevná, Kateřina. O mezigeneračním učení. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 208 s. ISBN 978-80-210-5750-0. SÝKOROVÁ, Dana, ed. a CHYTL, Oldřich, ed. Autonomie ve stáří: strategie jejího zachování. Vyd. 1. V Ostravě: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2004. 323 s. ISBN 80-7326-026-3. SÝKOROVÁ, Dana. Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 284 s. Studie; sv. 45. ISBN 978-80-86429-62-5. Šedová, Klára. Děti a rodiče před televizí: rodinná socializace dětského televizního diváctví. Brno: Paído, 2007. 157 s. ISBN 978-80-7315-149-2. Willerton, Julia. Psychologie mezilidských vztahů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 155 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3924-3. ŽUMÁROVÁ, Monika a BALOGOVÁ, Beáta. Mezigeneračné mosty. 1. vyd. [Košice]: Menta media, 2009. 112 s. ISBN 978-80-89392-08-7.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Petra Kalibová
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Okrouhlici dne 14. 3. 2016

Poděkování

Děkuji Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a podnětné rady, které mi během zpracování mé práce poskytla.

Anotace

VESELÁ, Ludmila. *Mobilní telefony v mezigeneračních vztazích*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 45 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se věnuje tématu mezigeneračních vztahů v současnosti, konkrétně jejich kvalitě v kontextu využívání moderních médií. V části teoretické se zabývá mimo jiné podobou těchto vztahů a potřebou autonomie v nich. Dále se práce snaží popsat proměnu mezigeneračního učení na základě využívání mobilních telefonů. Na teoretickou část práce navazuje část praktická, ve které je využit kvalitativní výzkum jako nástroj pro zmapování podoby vlivu mobilních telefonů na vztahy ve vybraných rodinách. Cílem práce je poukázat na pozitivní aspekty mobilních telefonů v mezigeneračních vztazích.

Klíčová slova: rodina, mobilní telefon, komunikace

Annotation

VESELÁ, Ludmila. *Mobile phones in intergenerational relationships*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2016. 45 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is devoted to the topic of intergenerational relationships in the present, specifically their quality in a context of modern media. The theoretical part deals with forms of relationships. Furthermore, the work seeks to describe the transformation of intergenerational learning because of the use of mobile phones. The theoretical part of the thesis is followed by the practical part, in which the use of qualitative research as a tool for mapping the form of mobile phones on the relations in families is observed. The aim is to highlight the positive aspects of mobile phones in intergenerational relations.

Key words: family, mobile phone, communication

Obsah

Úvod	7
1 Současná rodina a její funkce	9
2 Vstup mobilního telefonu do rodiny	10
3 Mezigenerační vztahy v rodině	14
3.1 Zásah mobilního telefonu do vztahu mezi rodiči a dětmi	15
3.2 Využití mobilního telefonu v období prarodičovství	18
4 Zprostředkovaná komunikace v rodině	21
5 Výzkumné šetření.....	23
5.1 Stanovení cíle a výzkumných otázek	24
5.2 Charakteristika použité metody.....	23
5.3 Postupy při získávání dat	24
5.4 Výběr výzkumného vzorku.....	24
5.5 Interpretace získaných dat	26
5.5.1 Postoje rodiny k používání mobilního telefonu	27
5.5.2 Charakter rodinné komunikace prostřednictvím mobilního telefonu	31
5.5.3 Proměna konfliktních situací	34
5.5.4 Usnadnění rodinné spolupráce pomocí mobilního telefonu	36
5.6 Diskuze	38
Závěr	40
Zdroje.....	42
Přílohy	

Úvod

Současná rodina prodělává či prodělávala mnoho zásadních změn. Přibývá rodin rozvedených, oddalují se sňatky a mnohé páry žijí v nesezdaném soužití. Na druhou stranu rodina zůstává prostředím, které významně ovlivňuje formování člověka a i přes to, že se některé charakteristiky rodiny v průběhu času mění, své základní funkce si tato instituce ponechává. Rodina má tak stále zásadní význam. Je také prvním prostředím, kde se jedinec setkává s odlišnou generací. Rodiče i prarodiče poskytují dítěti významnou sociální zkušenost na základě, které se pak jedinec orientuje ve společnosti. Mezigenerační soužití může mít mnoho podob a mezigenerační vztahy jsou závislé na mnoha faktorech, jakými může být zralost pro rodičovství či prarodičovství či individuální osobnostní charakteristiky všech rodinných členů. Právě zájem o podoby a faktory ovlivňující kvalitu mezigeneračních vztahů byly důvodem výběru tématu.

S technologickým vývojem však také vstoupily do rodinného prostoru také moderní informační a komunikační technologie mezi nimi i mobilní telefon. Mobilní telefon se do rodinného života začlenili poměrně rychle. Jeho působení je patrné na některých funkcích, které má rodina plnit, zejména na socializačně-výchovné, ekonomické a emocionální funkci. Mobilní telefon přináší do rodinného soužití mnoho možností, ale může také způsobovat komplikace ve formě konfliktů. Mobilní telefon umožňuje častější komunikaci mezi rodinnými členy, ale také zvyšuje nároky na výchovné působení.

Cílem práce je popsat mezigenerační vztahy v současné české rodině a jejich proměny, způsobené používáním mobilních telefonů. Práce popisuje specifika v používání mobilního telefonu jednotlivými generacemi. V kvalitativní části práce jsou popsány konkrétní zkušenosti respondentů s mobilním telefonem v rodinném životě.

Českou literaturu, která by se zabývala konkrétně používáním mobilního telefonu v rodinách, nenajdeme. Zájem o média v rodinném prostředí však vzrůstá. Médii v současné rodině se zabývá L. Stašová (2015) nebo P. Kalibová (2015) a další jiní. O rozdílech mezi generacemi před a po nástupu informačních technologiích píše Sak (2010). Významnými osobnostmi zabývající se převážně rodinným prostředím jsou B. Kraus (2015, 2008) a O. Matoušek (1997). Mezigeneračními vztahy, konkrétně mezigeneračním učením se v českém prostředí zabývá zejména M. Rabušicová (2009, 2010). Autory zahraničních výzkumů týkajících se mobilních telefonů a rodinného života jsou také Spitzer (2014), Lenhart (2010) či Weisskirch (2009).

Problematika popsaná v této bakalářské práci nebyla dosud v této podobě výzkumně šetřena. Výzkumy v oblasti médií jsou převážně zaměřeny na děti a mládež nikoliv na mezigenerační vztahy. Volbou tématu se tedy snažím především přinést nové poznatky.

Téma jsem si vybrala především, protože považuji za důležité poukázat na proměny a komplikace v rodině. Některé tyto komplikace, se kterými se v běžném životě setkávám, jsou způsobeny nadměrným či neúměrným používáním mobilního telefonu.

1 Současná rodina a její funkce

Existuje mnoho různých definic rodiny. Rodinu můžeme chápat jako „skupinu lidí, především rodičů a jejich dětí, které spojují vzájemně velmi blízké vztahy, kteří se mají rádi, žijí spolu v jedné domácnosti a tvoří jakousi jednotu, jíž lze označit slovem *my*, zatímco zbytek světa jsou oni.“ (Haviger, Havigerová, Loudová 2014, s. 108) Matoušek definuje rodinu jako „první dosti závazný model společnosti, který reprodukuje člověka nejen jako živočicha, zprostředkovává mu vrůstání do jeho kultury a společnosti“ (1997, s. 8). „Rodina zůstává nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého člověka natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat“ (Kraus, 2014, s. 79).

Rodinu také můžeme definovat pomocí funkcí, které by měla v ideálním případě plnit. Mezi základní funkce rodiny patří biologickoreprodukční funkce, sociálně-ekonomická funkce, funkce ochranná, socializačně výchovná funkce, rekreační funkce a emocionální funkce. (Kraus, 2008, 2014)

Biologicko-reprodukční funkce by měla zajistit reprodukci lidské populace, pokračování rodu. V současnosti již nenáleží tato funkce výhradně rodině. V minulosti byla rodina výhradním místem pro legitimní sex a plození dětí a manželství bylo celoživotním téměř nezrušitelným svazkem (Možný, 2002, s. 20) „Kromě toho, že je rodina biologicky důležitá pro udržení lidstva, je také jednotkou společnosti. Reprodukuje člověka jako biologický organismus i jako bytost kulturní.“ (Matoušek, 1997, s. 10) V současné společnosti dochází k proměně této funkce, děti mohou být považovány za překážku v kariéře. Dochází k úbytku počtu narozených dětí, mnoho páru plánuje pouze jedináčka nebo děti neplánují vůbec. (Kraus, 2008) V současnosti také stoupá počet rozvodů a dětí narozených mimo manželství, „ilegitimita není však nikde výslovně schvalována.“ ((Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 183).

Sociálně – ekonomická funkce také v průběhu let zaznamenává jisté změny. Podle Možného, který rodinu vidí jako základní kámen sociální nerovnosti, je změna této funkce způsobena lepším přístupem ke vzdělání a větší sociální mobilitou. (2002, s. 7) „V současné průmyslové společnosti je tato funkce značně oslabena – rodina je převážně spotřební jednotkou, která nejčastěji jen dovršuje finální fázi výroby, ale některé výrobní prvky z rodiny ani dnes

nezmizí. “(Langmeier, Krejčířová, 2006). Na druhou stranu se podle Krause (2008) mnoho rodin vrací k tomu, že se stává (nebo alespoň částečně) výrobní jednotkou.

Ochranná funkce spočívá především ve vzájemné péči. Jde tedy o zajišťování životních – biologických, zdravotních a hygienických potřeb dítěte. Umožňuje dítěti v bezpečném prostředí dospět a osamostatnit se a v ideálním případě se následně postarali o své rodiče.

Socializačně – výchovná funkce spočívá především v přípravě člověka na vstup do společnosti a poskytnutí možnosti se ve společnosti uplatnit. Dítě se v rodině učí komunikovat, řešit problémy, je seznamováno s kulturou a pravidly dané společnosti. V současné společnosti značnou část této funkce přebírá škola. V současnosti také vzrůstá význam socializačního působení dětí na rodiče především proto, že se prodlužuje doba, kdy vedle sebe žijí tři generace. (Kraus 2008)

Rekreační funkce má těžiště ve společném trávení volného času. Tato funkce může být zasažena profesními nároky. Kvalitní trávení volného času umožňuje získat dětem zkušenosti i mimo prostředí rodiny. Tato funkce může být nejvíce poznamenána stavem společnosti. V dnešní společnosti hrají významnou roli média a konzumní způsob života.

Emocionální funkce - jde především o poskytování citového zázemí, poskytování bezpečí a jistoty všem rodinným členům. Tato funkce je zásadní a nezastupitelná, jelikož citové zázemí nemůže žádná jiná instituce nahradit. Existuje pět základních psychických potřeb, které by měla rodina uspokojovat: potřeba náležitého přísunu podnětů zvenčí, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřebu společenské hodnoty a potřeba otevřené budoucnosti. (Matějček, 1994, s. 25) Tyto potřeby by měli být uspokojeny jak u dětí, tak u rodičů. Podle Krause (2008) v důsledku zaneprázdněnosti přibývá rodin, které tuto funkci naplnit nedokáží nebo ji plní pouze s obtížemi.

2 Vstup mobilního telefonu do rodiny

Vliv mobilních telefonů (ale i dalších technologií) na mezigenerační vztahy je patrný na proměně socializačně výchovné funkce rodiny. Rodina jako primární sociální skupina je také primárním socializačním činitelem. Poskytuje tedy dítěti vzory, zprostředkovává mu zkušenosti a umožňuje mu získávat takové sociální dovednosti, které mu umožní osvojit si normy a hodnoty dané společností a její kultury. Socializační působení však není jednosměrným

procesem. „*V souvislosti s prodlužováním časového intervalu soužití mladé, střední a starší generace vzrůstá dosah socializačního působení dětí a mládeže na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině*“ (Kraus, 2014, 135).

Zejména pro starší generaci, u které dochází k úbytku sociálních kontaktů, může být mobilní telefon nástrojem jak tyto kontakty udržet, popřípadě získat nové. V takovém případě se musí s tímto zařízením naučit zacházet, což může být, s ohledem na proměny kognitivních a motorických funkcí v tomto období, problematické. Generace mladší pak může předat své zkušenosti se zacházením s mobilním telefonem. Mobilní telefon má vliv na funkce rodiny také proto, že se spolu s ostatními médii stal významným socializačním činitelem.

Pořízení mobilního telefonu je závislé na tom, jakým způsobem plní rodina svou sociálně ekonomickou funkci. Tato funkce spočívá v tom, že rodina se prostřednictvím povolání jejích členů vstupuje do výrobní i nevýrobní sféry společnosti. „*Rodina jako celek se stává především významným spotřebitelem, na němž je současný trh závislý*“ (Kraus, 2014, 134). Pokud rodina tuto funkci neplní dostatečně, trpí materiálním nedostatkem. Podle ČSÚ (2014, 5) jsou nejvíce ohroženy materiální deprivací neúplné rodiny, rodiny s více dětmi a domácnosti jednotlivců. Telefon si nemůže dovolit pouze 4,9 % z těchto materiálně deprivovaných. (Například dostatek vytápění si nemůže dovolit 47,9 % materiálně deprivovaných). Pořízení telefonu zvyšuje nároky na plnění této funkce. Téměř polovina (43,4 %) českých domácností měla v roce 2014 příjem 10 – 15 tisíc na osobu za měsíc. (ČSÚ, 2014, 8, online) Průměrná cena telefonu je 6 390 Kč (Kočič, 2015, online). Přičemž průměrné měsíční poplatky se pohybují v rozmezí přibližně od 200 do 700 Kč (ČTÚ, 2015, online). V roce 2013 již vlastnilo mobilní telefon 98% domácností a pouze 1% domácností je zcela bez telefonu. Mobilní telefon je tedy zřízením, které mnozí lidé vnímají jako potřebu. Jeho pořízení vyžaduje vyšší jednorázovou investici a průběžné vyšší investice, které mohou probíhat na úkor jiných věcí, které by si rodina chtěla pořídit.

Také emocionální funkce může být zasažena vstupem mobilních telefonů do rodin. Emocionální funkce spočívá ve vytvoření citového zázemí, poskytování pocitu lásky, bezpečí jistoty i vzájemné důvěry, poskytování podpory a pomoci a obsahuje také společné rituály; vzhledem k tomu, co tuto funkci naplňuje, klesá pravděpodobnost její zásadní proměny (Kraus, 2015, s 44). Na druhou stranu je pravděpodobné, že s používáním médií se mohou změnit způsoby, jakými například projevuje rodina podporu nebo jakou podobu mají společné rodinné rituály. V některých rodinách se může stát společným rituálem například pravidelné volání. Možné je také to, že mobilní telefon bude některými členy rodiny považován za jejího

právoplatného člena. Důvodem je, že lidé mají tendenci „*chovat se k médiím jako k reálným lidem, věcem a místům*“ (Stašová, 2015, 167). Pokud se má jedinec cítit v rodině přijímán, jistě potřebuje, aby byl plně vnímán ostatními členy rodiny. Někdy je tento proces médií narušen, protože „*fyzicky jsou členové rodiny sice přítomni ve společném prostoru, ale myšlenkově se pohybují ve světech vzdálených a vzájemně odlišných.*“ (Stašová, 2015, 167) V některých případech může mít i kladný citový vztah v souvislosti s používáním mobilního telefonu negativní důsledky. Jak uvádí Toda (2008, online, 766), na základě výzkumu s vysokoškolskými studentkami žijícími na ubytovně, blízký vztah s matkou častěji vyvolává pocity osamělosti, které dívky kompenzují používáním mobilního telefonu a mají tak větší sklony k závislosti na tomto zařízení. V podstatě shodný názor má také Černoušek (2003, online), který uvádí, že mobilní telefon připomíná člověku, jak je osamocen a vyvolává u člověka touhu opakovaně ho použít.

Současnou rodinu lze také charakterizovat z hlediska některých základních ukazatelů (Kraus 2014, s 127 -133):

- a) Demografická situace. V důsledku změn demografické situace (stárnutí populace, pokles porodnosti, změna významu manželství a postojů k zakládání rodiny) „*dochází k proměně kompozice rodinných sítí a také ke změně životního rytmu členů rodiny*“ (Hagestad in Rabušicová, 2009).
- b) Demokratizace rodinného života spočívá především ve větší míře tolerance vůči ostatním členům rodiny. Jde o rovnost a rovnoprávnost jak na úrovni partner-partnerka tak na úrovni rodiče-děti. V souvislosti s mobilním telefonem to může znamenat: mají-li telefon rodiče, musí ho mít i děti.
- c) Sociálně ekonomická situace rodin se v některých případech negativně projevuje jako „*zpeněžování dětství*“. Následkem neuspokojivé sociálně ekonomické situace rodiny může být například šikana.
- d) Dezintegrace rodinného života je patrná na úbytku času, který rodina tráví spolu. „*Přibývá rodin, kde se jednotliví členové jen potkávají, korespondují spolu, příp. přestávají komunikovat vůbec.*“
- e) Izolovanost rodin se projevuje ve dvou rovinách. Jednak je současná rodina více uzavřená před okolním světem (zmenšování počtu a intenzity vazeb) a jednak si jednotlivci v rodině vytváří, vedle rodinného života, svůj vlastní život.

Životní styl rodin v současnosti je charakteristický především konzumností, kdy se materiální hodnoty stávají jistou kompenzací nedostatku času. Do životního stylu současné rodiny také čím dál více vstupují média.

Mobilní telefon, stejně jako jiná média, zprostředkovává komunikaci, tzn., že mluvčí a posluchač již nemusí být na stejném místě. Lze tedy říci, že média v jistém smyslu překonala hranice časoprostoru. Ve vývoji médií se postupně proměnil jak okruh uživatelů, tak charakter předávaných zpráv. Na počátku svého vývoje byl telefon určen pro úzký okruh podnikatelů, manažerů, politiků apod. a zprávy se týkaly téměř výhradně pracovní oblasti, byly tedy stručnější, avšak pro uživatele měli velkou důležitost. Tento stav se postupně mění. *„Telefon se používal ke smluvení schůzky nebo k rychlému vysvětlení otázek. Teprve pozvolna se telefon stával místem rozhovorů, kde se za pomoci média i přes prostorovou vzdálenost povídalo a povídá někdy jen kvůli povídání samotnému* (Buermann, 2009, 20). Důvodem tohoto stavu byla cenová (ne)dostupnost a také velikost, a tím pádem nepraktičnost. Zejména vysoká pořizovací cena zařízení způsobila, že zprvu byl mobilní telefon určen téměř výhradně pro dospělé. Postupně se k užívání telefonů dostávají také děti a mládež. Mobilní telefon, na rozdíl od klasického telefonu, omezil, dříve běžnou, kontrolu délky a v podstatě i obsahu hovorů. Vlastní mobilní telefon také umožňuje uskutečnit telefonický rozhovor ve stejnou chvíli jako jiný člen rodiny. Pevná linka tuto možnost omezovala. Mobilní telefon eliminuje situace, kdy hovor zvedl jiný člen rodiny, např. rodič. Všechny tyto důvody vedly u dětí a mládeže k autonomii, která byla dosud vyhrazena pouze dospělým. Nyní tedy iniciativa k pořízení zařízení vychází spíše od dětí. (Buermann, 2009, 32).

Vlivem celospolečenských změn byly postupně upozaděvány susedské vztahy, naopak vzrůstal význam vztahů pracovních a rodinných. Tento posun byl médií doprovázen a podporován. *„Vstup médií do obýváku svedl rodiny blíže dohromady a zároveň je stále více uvolňoval z místních vazeb“* (Buermann, 2009, s 41). Spolu se stále klesající cenou a tedy dostupností zařízení docházelo k tomu, že takových rodin stále přibývalo. Z počátku mělo nové zařízení v rodině vysokou hodnotu (ekonomickou i ideální) a bylo ukazatelem společenského postavení. Taková situace zvyšovala touhu přístroj vlastnit. *„Jestliže bylo v počáteční době příslušného média důležité přístroj vůbec vlastnit, v dalším vývoji záleží čím dál více na tom, kolik a jaké přístroje člověk vlastní.“* (Buermann, 2009, s 46) S technickým pokrokem a vývojem nových a nových technologií tak dochází ke vzniku tzv. „media-rich homes“ (Livingstone in Stašová, 2015, s 165) Přibývajícím množství přístrojů v domácnostech má nepochybně vliv na život současné rodiny – její volný čas, vztahy apod.

Mobilní telefon dnes již vnímáme jako samozřejmost i přes to, že se jeho historie začala psát přibližně před 30 lety, tedy teprve nedávno. První mobilní telefon, respektive jeho funkční prototyp, byl zkonstruován v roce 1973. Pomocí tohoto telefonu Martin Cooper uskutečnil první hovor v mobilní síti. Prodej mobilních telefonů byl však zahájen až o deset let později. První mobilní telefon nebyl tak zcela mobilní, o čemž vypovídá jeho přezdívka „cihla“. Z počátku svého vývoje byl mobil určen pouze pro volání. První telefony, které měli zabudovaný operační systém, podobně jako počítač, byly vyrobeny v roce 1992. Proslavili se však až o čtyři roky později. V roce 1997 přišel na trh první telefon, s barevným displejem. Mobilní telefonům postupně přibývaly různé funkce, počínaje výměnou barevných krytů a změnou obrázků na displeji, přes přehrávání hudby ve formátu mp3 a možností hrát jednoduché hry, konče mobilním telefonem jak ho známe dnes. (ČT, online)

Mobilní telefony se v současnosti svými funkcemi vyrovnají počítačům. Současný mobilní telefon se vyznačuje většinou dotykovým ovládáním a integrovaným operačním systémem podobným tomu v počítači, dalším charakteristickým znakem je téměř neomezená možnost připojení k internetu. Operační systém způsobuje také to, že telefony mají podobné nebo stejné ovládání i přes to že nemají stejnou značku. Taková zařízení jsou označována pojmem „chytrý telefon“ nebo „smarthphone“. Chytrý telefon je stále určen pro volání a psaní SMS ale umožňuje také instalaci nových programů neboli aplikací. Aplikace se týkají téměř všech oblastí lidského života. Mohou nám usnadnit přístup k e-mailové schránce, vytvářet a upravovat fotografie a videa, pomoci vést záznamy o výdajích a příjmech a to jak finančních tak potravinových. Smarthphone je také možné synchronizovat s počítačem a oproti klasickým mobilním telefonům má větší kapacitu paměti. (Doseděl, 2004)

3 Mezigenerační vztahy v rodině

Generaci chápeme jako *„seskupení příbuzných věkových skupin, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách. Doba trvání jedné generace je přibližně 25 – 30 let.“* (Jandourek, 2007) Jednotlivé generace se od sebe navzájem liší a také se navzájem ovlivňují. K prvním „střetům“ s odlišnou generací dochází v rodině, kde se setkávají děti, jako zástupci nejmladší generace, s rodiči, příslušníky střední generace, a prarodiči, reprezentující generaci nejstarší. Podoby soužití v rodině mohou být různé. *„Soužití v rodině může mít podobu „vedle sebe“ (výhodná je minimální vzdálenost), anebo „spolu“ (je dnes výjimečné, je náročné a nese s sebou problémy). Vztahy v rodině mohou být symetrické*

(„dávám a beru“) nebo asymetrické („více beru nebo více dávám“)(Kraus, 2015). V oblasti generačního soužití dochází k jistému paradoxu; přestože přibývá vícegeneračních rodin, vícegeneračních soužití ubývá. (Rabušicová 2012, Kraus 2014)

V současnosti existuje mezi generacemi velká generační propast způsobená nástupem nových informačních a komunikačních médií. Sak (2010, online) uvádí, že stará generace je poslední generací gramotné kultury, generace nová je pak první generací kyberkultury, předěl těchto generací, podle něj kulminuje kolem roku 2000. Mladá generace je výrazně pokročilá v osvojování virtuálních aktivit a také snadněji ustupuje od aktivit tradičních.,

Mezigenerační vztahy v rodině se v průběhu času mění v závislosti na tom, jak se vyvíjí jednotliví členové rodiny. Jako každé vztahy mohou být doprovázeny konflikty, vycházejících z různých příčin. „Vzájemné konflikty nemusí vést k destrukci rodinné soudržnosti, mohou být důsledkem vzájemného pozitivního zájmu.“ (Procházková, Trusinová, 2012, s 66) V rámci mezigeneračních vztahů se v průběhu vývoje rodiny střídají období touhy po autonomii a období závislosti. Obdobím touhy po autonomii je například období adolescence, závislým na pomoci a péči ostatních členů rodiny je pak člověk zejména v dětství a v některých případech také ve stáří. Zejména adolescence se vyznačuje častými mezigeneračními konflikty. Pokud se senior dostane do situace, kdy musí spoléhat na péči rodiny, může být i jeho pocit autonomie ohrožen a tato pomoc tak může být zdrojem konfliktů. Podle Procházkové a Trusinové (2012) klesá míra konfliktnosti v těch rodinách, které pečují o seniora odděleně.

Jedním z procesů probíhajících v rámci mezigeneračních vztahů je mezigenerační učení. Mezigenerační učení je definováno jako „jevy a procesy, které napomáhají obousměrnému přenosu poznatků, zkušeností a postojů v rodině. Jedná se tedy o učení uskutečňované v konkrétních situacích rodinného života, v interakcích a společných činnostech zúčastněných generací (dětí, rodičů, prarodičů)“ (Rabušicová, 2012, s 164).

3.1 Zásah mobilního telefonu do vztahu mezi rodiči a dětmi

Rodičovská role, do které se člověk obvykle dostává v období 20. a 30. rokem věku je poměrně specifickou sociální rolí. Základním znakem rodičovské role je nemožnost jejího zrušení – jakmile se jednou člověk stane rodičem je jím už navždy. Pro naplňování rodičovské role je také nutná změna životního stylu. Role rodiče je charakteristická i změnou vztahu k partnerovi

– společné dítě mezi nimi vytváří specifickou nezrušitelnou vazbu. Vztah vůči dítěti je pak touto rolí předurčen jako výhradně nadřazený. (Vágnerová, 2007)

Vztah rodičů a dítěte je základní podmínkou pro harmonický rozvoj osobnosti. Vztah, mezi rodiči a dítětem, se buduje dříve, než se dítě narodí a od narození až do dospělosti prochází vývojem. Dítě je, především ze začátku svého vývoje, odkázáno právě na rodiče. Děti jsou tedy, v jistém smyslu znevýhodněné svou závislostí právě na rodičích. Vztahy mezi generací rodičů a generací dětí může odrážet způsob výchovy. *“Způsob výchovy je celkové výchovné působení rodiny (jednotlivého rodiče, učitele, školy) a také reagování na ně, zahrnuje emoční vztahy dospělých s dětmi, způsob komunikace, emoční klima, velikost a přiměřenost požadavků na dítě, aspirace rodičů, odměny a tresty a způsob reagování dítěte na ně.”* (Lašek, 2014)

Celkový styl výchovy tedy obsahuje záměrné i nezáměrné výchovné působení rodičů na dítě (Langmeier, Krejčířová, 2006). Existují různé teorie popisující styly výchovy. Z českých autorů je známý zejména J. Čáp, který na základě kombinace 4 komponentů výchovy (kladný vztah, záporný vztah, kladení požadavků a poskytování volnosti) popisuje devět polí, charakterizující výchovu v rodině. Poněkud jednodušší charakteristiku výchovných stylů sestavil již ve 30. letech 20. století Kurt Lewin, který rozlišuje tři základní styly výchovy: liberální, autoritativní a demokratický (Langmeier, Krejčířová, 2006). Autoritativní styl se vyznačuje požadavkem na striktní dodržování zákazu a příkazů a nepřipouští přílišnou diskuzi naopak liberální styl je typický absencí požadavků kladených na dítě a s tím spojenou téměř absolutní volností. Na pomezí těchto stylů se nachází styl demokratický, který je spojován s respektem k dítěti, které je vedeno k zodpovědnosti za své jednání. (Langmeier, Krejčířová, 2006). Langmeier a Krejčířová (2006) dále na základě poradenské praxe popisují vyloženě nevhodné výchovné styly: rozmazlující výchova (rodiče vyhoví každému přání dítěte), výchova zavrhuující (rodiče často dávají najevo své odmítavé postoje k dítěti), hyperprotektivní výchova (nadměrná ochrana dítěte), výchova perfekcionistická, výchova nedůsledná a výchova zanedbávající, týrající, zneužívající či deprivující.

Výchova se soustředí na různé oblasti života, jednou z nich je také oblast médií. Stále častěji se tak hovoří o mediální výchově v rodině. Přístup k médiím se v jednotlivých rodinách může v závislosti na výchovných stylech rodiny a na mediální gramotnosti rodičů velmi lišit. *„Ideální je přístup založený na diskusi jak před samotným sledováním médií, hraním či čtením, tak i po něm. Jeho součástí jsou i společné mediální aktivity, při kterých se také často s dětmi diskutuje“* (Sloboda, 2011, online). Cílem mediální výchovy je za pomoci rodičů ale i ostatních výchovných institucí osvojení schopností a dovedností tvořící tzv. *mediální gramotnost*.

(Buermann, 2009, 171). Průběh mediální výchovy ovlivňuje věk dítěte. „*Čím jsou děti starší, tím méně je rodiče omezují v možnostech používání elektronických médií a také mají pocit, že to není tolik potřeba.*“ (Stašová, 2015, s 170)

Dětství můžeme v souvislosti se socializací rozdělit na tři etapy, v prvním období probíhá identifikace s matkou a vytváří se základ pro všechny další vztahy; v dalším období, které je spojené s osvojováním sebekontroly a sebeovládání se vztahy rozšiřují i na další blízké osoby, třetí období je charakteristické oslabováním dominantního postavení rodiny v životě dítěte. Poslední období je spojené především se vstupem do školy ale také se stále vzrůstajícím vlivem médií (Kraus, 2015) Pro současné děti, vyrůstající v informační společnosti a v domácnostech, které jsou nasycené médii, se ustálilo označení „*digitální domorodci*“ (Prensky, 2001, online) Děti přichází s médii do styku každý den a mnohdy se zdá, že s nimi umí zacházet lépe než jejich rodiče. Mobilní telefon i jiná zařízení jim tak umožňují dostat se do role „*odborníka*“ na nové komunikační technologie. Že je tato situace do jisté míry klamem popisuje Buermann: „*Když se desetiletého dítěte zeptáme, jak se mění vyzváněcí melodie mobilního telefonu, nedokáže nám nezbytné kroky vysvětlit. Místo toho vezme přístroj do ruky, bude mačkat různá tlačítka, dokud nenajde žádanou funkci a přístroj nám pak zase vrátí.*“ (s. 179)

V různých diskuzních fórech na stránkách pro rodiče se často diskutuje o tom, kdy je vhodná doba na pořízení telefonu dítěti. Podle Lenhartové (2010) je ideální pořídit dítěti telefon přibližně ve 14 letech.

Vztah rodičů k dětem se v závislosti na vývojových změnách mění, nejdramatičtější podobu má v období dospívání. Dospívající se vůči dospělým ostře vymezuje, zejména kritickými názory a poznámkami vůči nim, a snaží co nejvíce omezit svou závislost na rodičích. Vztah dospívajících s rodiči je charakteristický oboustranným napětím a vysokou frekvencí mezigeneračních konfliktů, které mohou vést až k narušení integrity rodiny a rozpadu mezigeneračních vazeb, pokud jejich výsledkem není oboustranně přijatelný kompromis (Vágnerová, 2007, s 216). Matoušek ale uvádí, že přestože jsou některé konflikty nevyhnutelné, ve většině rodin k vážnému konfliktu nedochází. V některých rodinách proběhne toto období téměř nepozorovaně a narušení mezigeneračního vztahu dospíváním dítěte je zcela ojedinělé. (1997, s. 62) V tomto období vyjednávání může sehrát svou roli také mobilní telefon. Podle Weisskirche (2009) umožňuje komunikace prostřednictvím mobilního telefonu adolescentům přijímat podporu a rady, rodičům přináší především lepší představu o tom, co a kde jejich dospívající dítě dělá. Významný vliv na to, zda bude komunikace přínosná má to, která strana komunikaci iniciuje. Rodiče se o svých dětech dozvídají více, pokud vyčkají, až je dospívající

sami kontaktují. V tomto případě jsou také informace, které o sobě dospívající podává pravdivější. (Weisskirch, 2009)

3.2 Využití mobilního telefonu v období prarodičovství

Na výchovném způsobu a tedy i na vztahu mezi rodičem a dítětem mají svůj podíl také prarodiče, protože „*rodič do svých výchovných praktik přináší řadu vzorců chování ze své původní rodiny*“. (Lašek, 2014)

Prarodičem se člověk stává ve chvíli narození vnoučete. Obvykle se tak děje v období střední nebo starší dospělosti. Přibližně tedy ve věku od 40-60 let. Prarodičem se však člověk stává nezávisle na svém rozhodnutí a věk, ve kterém jedinec vstupuje do této role, se může individuálně lišit. Role prarodičů, stejně jako jiné role v rodině jsou naplňovány jedinečným způsobem. „*Prarodiče hrají důležitou roli mediátorů mezi makro- a mikrosvětlem mezigeneračních vztahů, tedy soužití mezi generacemi obecně a mezi generacemi v rodině*“ (Harper, Smith, Hagestad, 2010 in Rabušicová). Jak uvádí Vágnerová, role prarodiče je důležitou součástí identity člověka zároveň však potvrzuje vlastní stárnutí, které nemusí být jedincem adekvátně přijato. (2007) Můžeme hovořit o tzv. *zralosti pro prarodičovství*, která znamená jistou míru připravenosti na prarodičovskou roli. Zralost pro prarodičovství je ovlivňována mnoha faktory, jakými jsou věk a sociálně ekonomické zázemí rodiny. (Matějček, Dytrych 1997) Pokud se má člověk stát prarodičem v příliš mladém věku, může vzniknout napětí a konflikt ve vztahu k mladé rodině (Vágnerová, 2007, s. 282) nebo konflikt rolí, kdy se budoucí prarodič cítí příliš mladý na to, aby byl prarodičem. K tomuto jevu dochází zejména u babiček. (Žumárová, 2009, s 86)

U budoucích prarodičů nedochází pouze k proměně vztahu k sobě samému, ale proměňuje se také vztah k jejich dospělým dětem. V období těhotenství, může budoucí babička zprostředkovaně znovu prožít zážitky spojené s těhotenstvím a mateřstvím. Dochází také k vyrovnání pozic v rámci rodinné hierarchie, jelikož dospělé dítě se nyní stává rodičem. Když dospělé děti zakládají rodinu, mohou nastat dvě situace, týkající se společného soužití, které mohou významně ovlivnit vztahy v rodině. První z nich nastává, pokud se mladá rodina rozhodne žít ve společném obydlí s rodiči jednoho z nich a Vágnerová ji označuje jako „*fázi přečpaného hnízda*“. (2007, s 279) Od mladého páru se v tomto případě očekává bezvýhradné přijetí „*pravidel*“ domácnosti a jejich porušování může být chápáno jako rušivý element. Z toho plyne, že společné bydlení je náročné pro obě generace. Mladá generace je společným soužitím omezována ve své samostatnosti a přizpůsobení se životu s partnerem. (Vágnerová, 2007 s 279) Druhá, ve své podstatě protikladná situace, nastává také při zakládání mladé rodiny, je však

spojená s odchodem dětí ze společného obydlí a je označována jako „*fáze prázdného hnízda*“. Tato fáze je charakteristická výraznou proměnou mezigeneračních vztahů spojenou s ambivalentními pocity a pocitem oslabování vzájemných vazeb. Tato situace může být také zátěžová a vyřeší se pouze postupným ustálením vztahů založených na vzájemném respektu. (Vágnerová, 2007, 275) I když se zdá, že tato fáze není pro stárnoucí rodiče příliš příznivá, Kraus uvádí, že „*i senioři chtějí mít určitou autonomii a současně udržovat emoční pouta se svými příbuznými*“ (Kraus, 2015, s 37). Po tom, co se vztahy s dětmi ustálí, dochází tedy k tomu, že se prarodiče snaží zůstat co nejdéle samostatní. V tomto směru může mobilní telefon sehrát důležitou roli. Seniors je mobil nejčastěji využíván ke kontaktu s příbuznými a cítí se díky němu svobodní a nezávislí; mobilní telefon je tedy prostředkem k poskytování sociální podpory a k udržení pocitu bezpečí v mimořádných situacích (Martinez-Pecino, Lera, 2012).

V období odchodu dospělých dětí může na základě různých příčin docházet k mezigeneračním konfliktům. Mezigenerační konflikty mezi rodiči a dospělými dětmi mohou mít následující podobu:

- a) Konflikty pramenící z nepřiměřené fixace jednoho z partnerů na své rodiče, tj. neschopnost oddělit kompetence obou rodin
- b) Nadměrná fixace rodičů na jejich již dospělé dítě, snaha udržet „dítě“ v závislosti a jejich partnera či partnerku pojímat jako další dítě v rodině. Tj. patologické chování usilující zachovat mocenské postavení orientační rodiny.
- c) Výrazná intolerance jednoho z partnerů vůči rodičům druhého partnera. Pramenem mohou být dysfunkční vztahy jednoho z partnerů se svojí rodinou, které vedou ke snaze blokovat dobré, funkční rodinné vztahy u druhého partnera jako snahy po výrazné závislosti na jeho osobě.
- d) Projevy patologie u některých členů – účastníků rodinných konfliktů (involuční procesy, poruchy osobnosti, alkoholismus apod.) (Kučírek in Kraus, 2015)

Domnívám se, že právě některé tyto mezigenerační konflikty získaly novou podobu se vstupem mobilního telefonu do rodinného života. Existuje-li ve vztahu rodičů a dospělých dětí nepřiměřená fixace může se projevit nepřiměřeným kontaktováním členů rodiny prostřednictvím mobilního telefonu. Jako příklad lze uvést příspěvek z internetové diskuze, kde diskutující řeší právě kontakt matky jednoho z partnerů s rodinou: „*U nás tchýně volá zásadně manželovi. Je jí jedno jestli je v práci, jestli jsme někde s dětma, nebo je noc. Když se jí okamžitě neozve, tak je schopná zvonit každých 5 minut. Pak z ní vyleze, že jí praskla žárovka na záchodě, nebo půl hodiny mele o tom co viděla ve zprávách, co se dověděla od sousedky.*“ (internetová

poradna online). V extrémních podobách takového chování se může jednat i o tzv. stalking. Stalkingem rozumíme *opětné, systematické, dlouhodobé obtěžování nevyžádanými esemeskami, e-maily, skype, různé druhy chatu, telefonáty, nechtěnými pozornostmi, případné opakované cílené sledování osoby. Obsah těchto zpráv může být příjemný až veselý, ale též urážející, zastrašující.* (Papežová, 2014, online)

Vztah prarodiče a vnoučete se poněkud odlišuje od vztahu rodičovského. Odlišnost spočívá především v poskytování jiné sociální zkušenosti. Prarodiče mají v životě dítěte významné postavení. *„Prarodiče představují určitou psychosociální pojistku, která by mohla kompenzovat nebo alespoň doplňovat rodičovské působení“* (Vágnerová, 2007). Prarodiče také nejsou ve stejném postavení jako rodiče, nemají stejná práva (ve věcech týkajících se dítěte mají obvykle rodiče poslední slovo) ani povinnosti (ošacení, jídlo apod. je i přes značný vliv prarodičů povinností rodičů). Vnouče umožňuje prarodičům uspokojovat jejich potřeby stimulace, orientace, citového vztahu, seberealizace a potřebu otevřené budoucnosti (Vágnerová, 2007, 284). V optimálním případě jsou vnoučata pro prarodiče zdrojem pocitu užitečnosti a prarodiče jsou pro svá vnoučata důvěrníky. *„Vliv prarodičů na dítě vzrůstá i ve chvíli, kdy má dítě problémy a má pocit, že rodiče mu nevěnují pozornost.“* (Žumárová, 2009, s 81)

Jak je vidět, v období pozdější dospělosti dochází k proměně vztahů vůči sobě samému, svým dětem ale také ke svým rodičům. V této souvislosti pak hovoříme o tzv. *sendvičové generaci* (Vágnerová 2007, Šindelář 2008, Bertini 2013). Na jedince mohou být kladeny vysoké nároky v oblasti podpory svých dospělých dětí a péče o své stárnoucí rodiče, přitom stále přetrvává požadavek na zařazení do pracovního procesu. Zatímco podpora mladé rodiny bývá přitažlivější, především pro svůj význam podpory nové generace, péče o stárnoucí rodiče je spíše situací stresovou a zátěžovou, jelikož nelze předpokládat dlouhodobé pozitivní důsledky činnosti. Pokud osoba v sendvičové generaci nezvládá nároky na péči o svého stárnoucího rodiče v míře, kterou by si představovala nebo se rozhodne jej umístit do zdravotnického nebo jiného zařízení může dojít až ke *konfliktu svědomí* (Vágnerová, 2007, 292). Neustálý kontakt s nemocným či nemohoucím seniorem má vliv na veškeré ostatní mezilidské vztahy. V sendvičové generaci se v ČR nachází 3 – 5% populace (Šindelář, 2008). *„Pro Česko neplatí přirovnání o ženách uprostřed, neboť českých žen je v sendvičové konstelaci jen o něco málo více než mužů.“* (Šindelář, 2008, 47)

Vztah členů rodiny ke starým či stárnoucím rodičům může být ve skrze pozitivní; obě strany se mohou vzájemně podporovat, předávat si hodnoty i zkušenosti a učit se navzájem něčemu

novému. Tento vztah však také může být zatížen mnohými předsudky, stereotypy či projevy ageismu. „Z hlediska ageismu je stáří obdobím ztrát, celkového úpadku a zhoršené kvality života. Společnost za těchto okolností od starých lidí nic neočekává, mají zde nízký sociální status, jsou jim přičítány převážně nežádoucí a neimponující osobnostní vlastnosti a nízké kompetence.“ (Vágnerová, 2007, 309) Podle Krause lze za primární zdroj ageismu považovat oslabování sociálních vazeb mezi generacemi.

Mobilní telefon může pomoci k udržení kontaktu a tím posílit sociální vazby s ostatními členy rodiny. Na druhou stranu samotné používání mobilních telefonů nejstarší generací je zatíženo mnohými předsudky. Tyto předsudky podporují prodejci mobilních telefonů. V současnosti existuje mnoho typů zařízení s označením „pro seniory“. Tyto telefony se obvykle svou stavbou snaží eliminovat znevýhodnění, plynoucí z oslabování smyslových funkcí, zejména zraku a sluchu, ve stáří. Obvykle jsou telefony určené speciálně pro seniory vybaveny velkými tlačítky, velkým displejem, lze u nich navolit vyšší hlasitost než u běžných telefonů a také u nich nalezneme SOS tlačítko, které umožňuje přivolat pomoc v případě nouze. Telefony by také podle výrobců měli být jednodušší, i když na základě recenzí a internetových diskuzí se zdá, že toto tvrzení je sporné. Například: „Babička si schválně pořídila tento seniorský mobil, ale když jsem jí v něm nastavovala čas apod. tak mi to přišlo složitější než na klasický černobílý Nokii, co vlastnila předtím. Podle mě je to pouze reklamní trik. Jedinou výhodou vidím v tom, že jsou na klávesnicích velká čísla, nic víc.“ (internetová diskuze, online) Domnívám se, že předsudkem může být právě to, že každý senior nutně nevidí na tlačítka, či nezvládne napsat SMS na „běžném“ telefonu. I když mnozí zástupci nejstarší generace jistě ocení větší tlačítka i hlasitost a budou preferovat právě telefony vyráběné přímo pro ně. Na druhou stranu můžeme říci, že ve většině případů se používání telefonu seniory liší od používání telefonu mladými lidmi. Výzkum ukázal, že senioři nejčastěji používají mobilní telefon k telefonování, vytvoření seznamu kontaktů, ke kontrole času a k psaní SMS, využívají tedy ty základní funkce na úkor funkcí rozšířených tj.: fotografování, pořízení videozáznamu. (Martinez-Pecino, Lera; 2012) Dále výsledky tohoto výzkumu ukázaly, že senior si obvykle nepořizuje svůj první telefon z vlastní iniciativy, ale dostává ho jako dárek a to, že rozdíl mezi mladou a starší generací existují také v tom, jakou hodnotu mobilnímu telefonu přikládají. Senioři se domnívají, že by bez telefonu dokázali žít a nepotřebují ho ani k tomu, aby se zvýšila jejich společenská prestiž. (Martinez-Pecino, Lera; 2012)

4 Zprostředkovaná komunikace v rodině

Jak uvádí Kraus (2015, s 33) je pro fungování rodiny zcela zásadní komunikace. Kvalitu komunikace můžeme hodnotit podle rytmu komunikace, tedy schopnosti rodiny synchronizovat akce od denních činností až po užití důrazu řeči či změn poloh těla, a podle způsobu a sdílení specifických významů slov a rčení, vytvářející jedinečný rodinný slovník, který uchovává významné rodinné události. Dále charakterizuje současnou podobu komunikace, jako převážně zprostředkovanou, velmi nejasnou a nejednoznačnou. Konflikty probíhají na neverbální úrovni důsledkem je narušování celkového sociálně psychického klimatu rodiny. (Kraus, 2015, s 34) Podobně Plaňava (2000, s 222) na základě výzkumu charakterizuje způsoby komunikace ve funkčních a nefunkčních soužitích. Funkční soužití charakterizuje dostatečným uspokojením potřeby komunikace, otevřeným sdílením starostí a pocitů, pozitivním oceňováním, humorem, akceptací odlišných témat a větším množstvím verbální komunikace (v dysfunkčních soužitích je tomu naopak).

K tomu, aby rodinná komunikace probíhala ideálním způsobem je také zapotřebí, aby se přizpůsobila věkovým a vývojovým zvláštnostem jednotlivých členů rodiny. S adolescenty je například zapotřebí komunikovat tak jako by byly o dva roky starší, než ve skutečnosti jsou, je třeba omezit příkazy a zákazy a poučky („když já jsem byl ve tvém věku...“). Se seniory je nutné komunikovat s pochopením pro jejich životní období a takovým způsobem, aby byli ochotni přijmout své stáří. (Plaňava, 2002, s. 103 - 105)

Významnou složkou komunikace je neverbální komunikace, která je právě používáním mobilního telefonu omezena. Mezi komunikací „tváří v tvář“ a zprostředkovanou komunikací lze nalézt určité rozdíly. Do zprostředkované komunikace zahrnujeme například psaní dopisu nebo telefonický rozhovor. Účastníci zprostředkované komunikace si nejsou prostorově nebo časově blízcí, musí tedy zvažovat kolik informací o okolním kontextu (například představení na začátku telefonického rozhovoru) je nutné do komunikace vložit. Zprostředkovaná komunikace s sebou nese určitá omezení symbolických znaků, jiné tyto znaky naopak staví do popředí. Telefonický rozhovor je tedy ochuzen o vizuální kontakt, ale zdůrazňuje paralingvální prvky, které řeč doprovází. (Thompson, 2004, s. 71)

Komunikace se významně podílí také na kvalitě vztahů mezigeneračních. Bariérami mohou být především historické události, odlišnost společenského uspořádání, rozdíl ve vzdělání, rozdílné životní zkušenosti, zdravotní stav, příležitost k seberealizaci, pojetí norem, morálky a etikety a orientovanost v moderních technologiích. (Jiráková in Kraus 2014) Informační a komunikační technologie však zaznamenávají rostoucí význam také v rodinné komunikaci, kde se stávají

možností pro tvorbu rodinného komunikačního a informačního systému, přetváří tedy hranice v možnostech rodinné komunikace. (Kalibová, 2014, s 55)

Vzhledem k tomu, že způsob komunikace prostřednictvím nových technologií se velmi mění, může se stát mezigenerační dorozumívání stále obtížnější. Pokud se stále více rozhovorů se uskutečňuje zprostředkovaně za pomoci moderních technologií, vede to k tomu, že jazyk je stále více symbolický a jeho pochopení je tedy pro starší generace obtížnější. Zejména děti a mládež využívají v konverzacích prostřednictvím mobilního telefonu emotikony, zkratky, novotvary či míchají angličtinu s češtinou. V SMS konverzacích také dochází k vynechávání diakritiky, případně protahování slov a jiným změnám (Kopecký, 2007). Tyto změny mohou dospělým, minimálně po tu dobu než si tyto odlišnosti osvojí, komplikovat komunikaci s dětmi. Děti a mládež také na rozdíl od starších generací praktikují tzv. *multitasking*, tzn. řešení více úkolů najednou. Podle Spitzera (2014, s 206) se v současnosti hovoří víceméně výhradně o digitálním multitaskingu, což v praxi znamená například to, že děti řeší domácí úkoly na počítači, současně s tím poslouchají hudbu a „smskují“, toto chování vede především k rozptýlení pozornosti. Multitasking se uplatňuje i v komunikaci. Mnoho lidí posílá SMS či je připojena k internetu během nezprostředkovaného rozhovoru.

Přes nesporné omezení některých prvků komunikace (neverbální složka) mobilním telefonem. Může mobilní telefon přinášet do komunikace i jisté výhody. Podle výzkumu (Dewit a Rocker, 2009) umožňuje mobilní telefon dospívajícím při řešení závažných témat s rodiči tzv. „prolomit ledy“.

Komunikace je jedním ze základních předpokladů kvalitního rodinného života. Důležitou roli hraje také neverbální komunikace a přizpůsobení stylu komunikace jednotlivým členům rodiny. Mobilní telefon vstupuje do rodinné komunikace, kterou může jak podpořit („prolomit ledy“) tak limitovat (omezení neverbální komunikace).

5 Výzkumné šetření

5.1 Charakteristika použité metody

Pro zkoumání dané oblasti byla zvolena kvalitativní metodologie, charakteristická intenzivnějším kontaktem v delším časovém horizontu. V centru pozornosti této metodologie je člověk ve své každodennosti a v přirozeném kontextu. Kvalitativní výzkum umožňuje studovat procesy, reagovat na místní situace a podmínky a hledat příčinné souvislosti. Úkolem

výzkumníka je analyzovat, interpretovat a tvořit popis na základě významů získaných ze sběru dat. (Hendl, 2005)

5.2 Postupy při získávání dat

Metodou pro získávání dat byl původně polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Vzhledem k tomu, že se v tomto typu rozhovoru nenacházelo dostatečné množství dat nutných pro výzkum, byly po prvních dvou rozhovorech s respondenty tyto otázky přetransformovány spíše do podoby rozhovoru s pomocí návodu. Tento krok umožnil větší možnost přizpůsobení formulace otázek a změnu pořadí otázek podle potřeb rozhovoru.

Na začátku každého rozhovoru, který byl nahráván na mobilní telefon, byli respondenti seznámeni s účelem rozhovoru a byla jim zaručena anonymita. Ve většině případů byl mobilní telefon z počátku rušivým prvkem. Někteří respondenti se více rozmluvili až po vypnutí nahrávacího zařízení, v takovém případě byly odpovědi zaznamenávány pomocí poznámek. Pro vyhodnocení záznamu byla provedena doslovná transkripce v kombinaci s terénními poznámkami. Rozhovor se všemi respondenty probíhal v jejich domácím prostředí.

Při analýze dat byla snaha co nejvíce se přiblížit metodě zakotvené teorie. Celý analyzovaný materiál byl zpracováván pomocí otevřeného kódování, které spočívá v rozboru a následné konceptualizaci údajů. Podle Hendla (2005) je cílem lokalizovat témata v textu a přiřadit jim označení, která by měla postupně nabírat na abstrakci tak, aby pomohla při návrhu teorie.

Rozhovory byly zaznamenávány na mobilní telefon, následně byla provedena doslovná transkripce rozhovorů, z níž pak byla získávána data pro analýzu. V průběhu rozhovoru byly zaznamenávány poznámky, aby bylo možné vrátit se k důležitým tématům. V rámci analýzy bylo vytvořeno mnoho pracovních kategorií, které byly postupně redukovány. Následně byly vytvořeny myšlenkové mapy, pro co nejsmysluplnější uspořádání textu.

5.3 Stanovení cíle a výzkumných otázek

Cílem výzkumu je popsat, jakým způsobem se projevuje používání mobilního telefonu v mezilidských vztazích v rámci rodiny, jakým způsobem je mobilním telefonem ovlivněna komunikace a spolupráce v rodině a jaká je podoba rodinných konfliktů v případech, kdy do nich vstupuje mobilní telefon a jaké výhody a nevýhody přináší mobilní telefon do rodin. Byla stanovena jedna hlavní a další dílčí výzkumné otázky v následujícím znění:

Hlavní výzkumná otázka:

- Jakým způsobem se používání mobilního telefonu projevuje v mezilidských vztazích v rámci rodiny?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaký vliv má mobilní telefon na komunikaci v rodině?
- Jaký vliv má mobilní telefon na spolupráci v rodině?
- Jaký vliv má mobilní telefon na konflikty v rodině?
- Jaké přínosy a nevýhody má mobilní telefon pro rodinu?

5.4 Výběr výzkumného vzorku

Respondenti byli vybráni záměrně a všechny jsem osobně znala. Volila jsem takové respondenty, o kterých jsem předpokládala, že budou ochotni poskytnout výpovědi s dostatkem informací ke zvolenému tématu. Hlavním kritériem pro výběr respondentů bylo vlastnictví mobilního telefonu. Dále byli respondenti vybíráni tak, aby ve výzkumném vzorku bylo poměrné zastoupení jednotlivých generací a aby se ve vzorku nacházeli respondenti z různých rodinných prostředí. Ve výzkumném vzorku se také nachází jak respondenti s klasickým tak s chytrým telefonem. Pro přehlednost jsou respondenti charakterizováni v následující tabulce:

Tab. 1 – Charakteristika respondentů

	Věk	Pohlaví	Rodina	Telefon
R1	16	žena	Rodina úplná (2 sourozenci)	chytrý
R2	17	muž	Rodina úplná (3 sourozenci)	chytrý
R3	21	žena	Rodiče rozvedení (2 sourozenci)	chytrý
R4	22	žena	Rodiče rozvedení (jedináček)	chytrý
R5	40	muž	Rozvedený (1 dítě)	chytrý
R6	42	žena	Rodina úplná (3 děti)	klasický
R7	45	muž	Rodina úplná (3 děti)	klasický
R8	62	muž	Rozvedený (3 děti)	klasický
R9	68	muž	Rodina úplná (3 děti)	klasický
R10	65	žena	Rodina úplná (3 děti)	klasický

5.5 Interpretace získaných dat

Interpretace odpovědí je členěna do podkapitol tak, aby odpovídali výzkumným otázkám. Tyto podkapitoly obsahují kategorie vytvořené v průběhu výzkumu. Pro přehlednost jsou kategorie uvedeny v následující tabulce:

Tab. 2 – Přehled kategorií

Oblast	Kategorie	
Postoje rodiny k používání mobilního telefonu	Kategorie 1	Mobilní telefon jako dárek
	Kategorie 2	Zahodit telefon versus závislost
	Kategorie 3	Dobrý sluha, zlý pán
	Kategorie 4	Lhostejnost k výhradám druhých
	Kategorie 5	Mobil dětem s rozumem

	Kategorie 6	Pro seniory je mobil přínosem
Charakter rodinné komunikace	Kategorie 7	Nejvíce kontaktuji mámu
	Kategorie 8	Volám, jen když potřebuji.
	Kategorie 9	Komunikace přes telefon je jiná.
	Kategorie 10	Mezigenerační rozdíly
Proměna konfliktních situací	Kategorie 11	Přes telefon se nehádáme.
	Kategorie 12	Přijď domů.
	Kategorie 13	Preference běžného rozhovoru.
Usnadnění rodinné spolupráce	Kategorie 14	Nakupování
	Kategorie 15	Záchrané lano
	Kategorie 16	Učím prarodiče
	Kategorie 17	Kontrola pomocí mobilu

5.5.1 Postoje rodiny k používání mobilního telefonu

5.5.1.1 Kategorie 1 – mobilní telefon jako dárek

Z výsledků vyplynulo, že samotné pořízení mobilního telefonu iniciuje rodina. Toto platí zejména u zástupců nejmladší a nejstarší generace. Mezi těmito skupinami však existují rozdíly jednak v požadavcích na přístroj a jednak v touze přístroj vlastnit. Zatímco pořízení telefonu nejmladší generaci se uskutečňuje na základě jejich přání, generace nejstarší telefon dostává bez toho, aby předtím vyjádřili přání jej vlastnit. Generace střední si, bez výjimek, pořídila svůj mobilní telefon sama; důvody pro jeho pořízení byly buď pracovní, nebo snaha přizpůsobit se okolí, ve kterém postupně vzrůstal počet mobilních telefonů.

R2: „Asi ve čtvrtý třídě mi mobil pořídili rodiče, to mi vybrali oni a dali mi ho pod stromeček.“

R4: „...vím, že ho (mobil) používal prvně můj otec a pak mi ho dal.“

R10: „*Svůj první telefon ... jsem dostala od syna.*“

5.5.1.2 Kategorie 2 – zahodit telefon versus závislost

Na základě významu mobilního telefonu pro jednotlivé respondenty můžeme odlišit dva, v podstatě extrémní, přístupy k tomuto zařízení. Prvním přístupem je *nezájem o telefon*. Tento postoj zaujímají především starší respondenti. Telefon hodnotí jako nedůležitý a jeho používání omezují na minimum. Použití mobilního telefonu u této skupiny má konkrétní důvod tzn.: mobilní telefon pro ně není prostředkem k rozhovoru a sdílení pocitů ale spíše zprostředkovává snadnější a rychlejší cestu k některé z forem pomoci.

R1: „*Je pravda, že si chci často od telefonu odpočinout a kontroluju ho třeba až večer...*“

R5: „*...přijdu domů a zahodím telefon na poličku.*“

R9: „*Jenom, když jsem jezdil na ryby nebo na hokej ale nevolal jsem, jenom abych byl na příjmu.*“

R10: „*Není pro mě nějak moc důležitý, leží na stolečku.*“

Druhý přístup je *nadměrné používání telefonu*, který většina respondentů jak u sebe tak u jiných osob označuje pojmem závislost. Tito respondenti stráví s telefonem mnoho svého času a to jak „pouhým“ telefonováním či psaním SMS zpráv tak širokým spektrem jiných činností, které nabízí současné chytré telefony. Tímto přístupem se vyznačuje zejména nejmladší generace respondentů, která je k sobě také kritičtější a více své chování hodnotí jako problematické. Dva ze tří respondentů střední generace se také vyznačovali tímto přístupem, avšak obvykle na něj byly upozorněni okolím a sami svůj problém popírali.

R4: „*Jsem tak závislá, že mám prostě celou noc zaplout Wi-Fi, zaplout sociální sítě, i když spím tak prostě mám každou noc na nabíječce a nabíjím telefon celou noc. Jasně, že ho taky odložím třeba u stolu, ale mám ho tam prostě a kouknu se.*“ O telefonu: „*no a teďka mám mého miláčka...*“

R3: „*Jak to vidím u toho bráchy, že tím úplně žije. No třeba když mu řeknu: „Hele nesmiš sladkost.“ Tak je z toho míň zklamanej, než kdybych mu vzala mobil. Fakt jsou na tom hrozně závislý a ten mobil nebo počítač je jim teďkom všim.*“

R6: „*Mám mobilní telefon, ale rozhodně nejsem závislá, ale manžel říká, že si to neuvědomuju a že jsem tenkrát měla tři mobily a to mi nestačilo, ale to jsem měla proto, že milion lidí mělo*

jedno číslo a druhý milion druhý číslo, ale je fakt, že mobil mám neustále u sebe, takže je asi pravda, že v minulosti jsem měla problém.“

5.5.1.3 Kategorie 3 – dobrý sluha, zlý pán

Ať už se respondenti řadili k první nebo druhé skupině či jsou spíše mezi těmito extrémny, v obecnější rovině převládá u respondentů ambivalentní vztah či postoj k mobilnímu telefonu. Respondenti si cení přínosů mobilního telefonu a zároveň si uvědomují rizika a omezení, které telefon, zejména do komunikace, přináší. Mobilní telefon byl tedy nejčastěji označován jako „dobrý sluha, ale zlý pán“.

R8: *„Mobil, jako každý dorozumivací prostředek... vysílačka, pager, dálkopis atd. je dobrý, ale jako způsob vykecávání je špatný. Na pokecání je dobré se určitě osobně sejít a udělat si na to čas.“*

R9: *„Život s mobilem je takový rychlejší, ale zase takový věčný plácání do toho mobilu to je stejně k ničemu, nemám to rád, záleží, jak kdo to používá.“*

R5: *„Dá se zneužít a je to i dobrý pomocník.“*

5.5.1.4 Kategorie 4 – lhostejnost k výhradám druhých

Zajímavým zjištěním bylo, že pokud má některý člen rodiny negativní postoj k tomu, jak ostatní členové používají mobilní telefon jeho přání, požadavky či námitky bývají zcela ignorovány, zesměšňovány nebo popírány. Tato skutečnost se pak v některých případech stává zdrojem rozporů v rodině.

R2: *„... sedíme v kuchyni a všichni koukáme do mobilu a já to dělám taky. Ne je to divný, že nekomunikujeme mezi sebou... nebo jen tak napůl. Tátovi to hodně vadí. Ale mi nato nijak nereaguji. Táta říká, že jediný co dokážem tak sedět a koukat do mobilu.“*

R4: *„Táta si ze mě dělá srandu, že si fotím jídlo a posílám si s kamarádkami... si to vždycky naaranžuju vid'. No nic prostě si zvykli (rodiče).“*

R7: *„Manželka kdyby byla bez mobilu, tak je oheň na střeše a když jsem jí to řekl tak mě ignorovala.“*

5.5.1.5 Kategorie 5 – mobil dětem s rozumem

Všichni respondenti mají společný negativní postoj k používání mobilního telefonu dětmi. Hodnotí ho jako zbytečné ale na druhou stranu nutné vzhledem k bezpečnosti a tlaku vrstevníků. Domnívají se, že dětem by měla být stanovena pravidla používání. Ve většině rodin respondentů však pravidla nastavena nebyla ani nejsou. Ve výpovědích velmi rezonoval strach ze vzniku závislosti na mobilním telefonu u dětí.

R3: *„No všímám si, že hlavně ty mladý... tam mají spoustu her a pak jsou schopný si sednout k tomu telefonu a oni třeba neznaj nějaký dětský hry, který jsme chodili hrát ven a fakt jenom prostě koukaj do těch mobilů.“*

R4: *„Vůbec s tím nesouhlasím prostě ať si choděj hrát ven lezou po stromech a koupěj jim mobil prostě třeba až ve 12 letech.“*

R5: *„Protože se pohybuju v tomhleto prostředí, tak si doopravdy myslím, že je lepší, aby se ty děti držely od toho mobilního telefonu.“*

R1: *„Na jednu stranu když choděj do školy tak je to dobrý, v dnešní době se rodiče bojejí děti pouštět samotný, na druhou stranu si tolik neužívaj to dětství, jako když telefony nebyly, nelítaj venku....“*

5.5.1.6 Kategorie 6 – pro seniory je mobil přínosem

Vlastnictví mobilního telefonu seniory bylo naopak hodnoceno velmi pozitivně. Zejména vzhledem k možnosti rychle si zavolat pomoc. Na druhou stranu hodnocení používání telefonu touto skupinou provázely posměšky, pramenící pravděpodobně ze stereotypů. Nutno však říci, že sami respondenti z této skupiny své zacházení s telefonem hodnotili spíše ironicky.

R5: *„Tak pro seniory je mobilní telefon španělská vesnice...ale samozřejmě i pro ně to má výhodu, protože je hodně domácností, kde zůstává senior sám a ty návštěvy, který za nim choděj, jsou jenom sporadický a on nemá žádným jiným způsobem možnost zavolat si pomoc, pokud se něco stane...tak ten mobilní telefon je pro něj ta záchrana a to vysvobození z té situace.“*

R4: *„Mám vtipnou zkušenost. Jelikož se jmenuju Aneta tak všichni moji rodinní příslušníci mě mají jako první v abecedě, ... bylo období, kdy neuměli zamykat telefon, takže jsem je to pak naučila, protože mi za den přišlo třeba padesát prázdných smsek...“ „naše babičky – prostě tohle je pro ně prostě objev, oni to prostě neznaly, když byly ve věku v jakým jsme my...jenomže je to pro ně zázrak“*

R2: „Myslím si, že pro prarodiče je to ale hrozně těžký se s tím naučit, že je to pro ně hrozně moderní.“

R10: „Komunikace není složitá, ale smsky jsem říkala, že se naučím, ale ještě mi to žádný nevysvětlil a já o to ani nestojím, protože na to blbě vidím.“

5.5.2 Charakter rodinné komunikace prostřednictvím mobilního telefonu

5.5.2.1 Kategorie 7 – nejvíce kontaktuji mámu

Největší četnost kontaktů prostřednictvím mobilního telefonu je mezi matkami a jejich dětmi, pokud jsou však rodiče v rodině rozvedení, situace se mění v závislosti na tom, s kterým z rodičů dítě tráví svůj čas. Větší množství kontaktů s matkou přetrvává i v dospělosti.

R10: „Nejčastěji volám s dcerou a potom se synem, protože když od nich něco potřebuji tak jim musím zavolat.“

R6: „Nejčastěji komunikuji se synem, nejčastěji smskama, protože, když je v práci tak mi to nebere...“

R1: „Nejčastěji komunikuji asi s mámou, já věčně nejsem doma, tak když jedna nebo druhá něco potřebuje...“

R3: „Třeba když jsem u mamky tak volám tatkoví, co dělá jak se má, kdy třeba mě vyzvedne a naopak, když jsem u tatky tak takhle volám mamce.“

5.5.2.2 Kategorie 8 – volám, jen když potřebuji

Motivy pro uskutečnění komunikace prostřednictvím mobilního telefonu jsou velmi různorodé, avšak respondenti se shodují na několika základních; jsou to: organizační záležitosti, překonání prostorové vzdálenosti, žádost o pomoc a kontrola dětí. Téměř u všech respondentů se jako motiv objevovalo slovo „potřeba“. Domnívám se, že slovo potřeba je nadřazené všem výše uvedeným kategoriím.

R10: „Nejčastěji volám s dcerou a potom se synem, protože když od nich něco potřebuji tak jim musím zavolat.“

R7: „Výhradně volám s manželkou, ty ostatní mě nepotřebují. Já osobně volám, jen když něco potřebuju.“

R1: „*Nejčastěji komunikuji asi s mámou, já věčně nejsem doma, tak když jedna nebo druhá něco potřebuje...*“

R5: „*...když jsme od sebe a ona si vzpomene na věci, který jsou potřeba, napíše smsku nebo zavolá a já mám kratší lhůtu dodání, než to pořídím.*“

Mobilní telefon komunikaci v rodině podporuje především tím, že překonává vzdálenost mezi jednotlivými osobami. Rodině tedy umožňuje sdílení událostí i přes to, že někteří členové již nežijí ve společné domácnosti. Tímto zabraňuje vzájemnému odcizování. Se zprostředkovanou komunikací také roste otevřenost respondentů, tzn.: že jdou rychleji k jádru problému, volí přímější formulace apod.

5.5.2.3 Kategorie 9 – komunikace přes telefon je jiná

Z výpovědí dále vyplývá, že mobilní telefon může komunikaci ubírat na kvalitě. Samozřejmě záleží na zkušenostech respondentů a na tom s kým komunikují, dále také na míře jejich citlivosti. Někteří respondenti považují za vážný problém nedostatek emocionální složky v mobilní komunikaci. S tím úzce souvisí časté nepochopení kontextu předávaných zpráv a následný vznik nedorozumění.

R4: „*Je to blbý v tom, že ten člověk u toho nevidí, jaký u toho máš výraz; nevidí, jak to říkáš, jak to cítíš, emočně prožíváš; někdy to ta druhá strana může pochopit jinak, proto je to lepší pro nějaký ne tolik podstatný věci, a když už jako telefonuješ tak poznám ten zvuk, ten tón hlasu a poznám, jestli máš špatnou náladu, ale pořád to není ono, pořád to není z očí do očí.*“

R6: „*Je to bez emocí, já si myslím, že třeba odhadnu jak to ten druhý myslí ale já píšu složitý smsky, takže ten druhý to neodhadne jak já to myslím...*“

R1: „*Výhody jsou - mluvíš s tím člověkem a koukáš na něj, jak se chová a jakoby tělesný znaky a gesta, kdežto to v telefonu nevidíš. Občas, když mluvím s mámou, tak mám pocit, že je naštvaná, ale kdybych s ní mluvila normálně, tak mi to tak nepřijde.*“

Obsahem komunikace uskutečňované pomocí telefonu jsou spíše drobnosti, vážná a osobní témata jsou probírána při osobním setkání. V některých případech pomáhá telefon vytvořit vhodnou atmosféru pro následný vážný či problematický rozhovor.

R4: „*Volám úplně kvůli všemu, cokoliv, na cokoliv si vzpomeneš... to je prostě od maličkostí, až po situace, kdy můžeš někomu zachránit život.*“

R2: „Když něco udělám a hrozí mi z toho průšvih tak zavolám mámě radši předem přes telefon, abych ji na to připravila, abych nedostala přes pusu...zas když jsou to nějaký fakt vážný témata tak ten mobil radši vynechám.“

R3: „...důležitý témata neprobíráme, spíš si tak řekneme:“ „Chci ti něco důležitého říct, tak přijed.“

Nejzajímavějším zjištěním z oblasti komunikace bylo to, že podle respondentů, zvláště z řad nejmladší generace, při časté či nadměrné komunikaci pomocí mobilního telefonu dochází k *ochuzení běžného rozhovoru*. Problémem je nedostatek témat, jelikož všechna byla probrána již během rozhovoru telefonického či prostřednictvím SMS zpráv. K poklesu kvality běžného rozhovoru může docházet také z důvodu nepozornosti komunikačního partnera. Tato pozornost je věnována mobilnímu telefonu. Respondenty ruší jak procházení sociálních sítí či SMS zprávy, tak telefonní hovor.

R2: „... sedíme v kuchyni a všichni koukáme do mobilu a já to dělám taky. Ne je to divný, že nekomunikujeme mezi sebou... nebo jen tak napůl.“

R3: „...všechno napíšeš přes mobil, přes smsku, a pak už si nemáš co říct.“

R7: „...akorát mi vadí, že když spolu mluvíme, tak má nejvíc volání...“

R1: „Kdybych neměla telefon, tak když jsem doma, bych si povídala s rodičema ale takhle občas, když nemám náladu, tak vytáhnu ten mobil a jsem na něm celej den a nevnímám to, že jsem doma, nevnímám rodiče, nekomunikuju. Ale dokážu vnímat, akorát o tom nepřemýšlím jako bez telefonu.“

R3: „když třeba sedíme všichni doma a jsme všichni prostě pohromadě, nebo když jdeme někam do hospody nebo tak, aby všichni odložili mobily a dokázali se prostě spolu bavit a ne jenom prostě do nich koukat a ignorovat ostatní.“

5.5.2.4 Kategorie 10 – mezigenerační rozdíly

Rozdíly ve způsobu komunikace jsou dány především věkem. Nejstarší generace využívá telefon ke komunikaci spíše zřídka a volí především telefonní rozhovor. Psaní a posílání SMS se buď vůbec nenaučili, nebo je něco limituje a telefonát je tak pro ně pohodlnější. Limitem může být např. špatný zrak. Tato generace má také jen nízké povědomí o tom na jakém principu fungují v telefonu další funkce, jakými jsou fotoaparát či připojení k internetu. Nutno říct, že obvykle vlastní telefony, které tyto funkce neumožňují. U střední generace toto povědomí

vzrůstá a záleží tedy spíše na technické znalosti či mediální gramotnosti jednotlivých respondentů. V tomto výzkumném vzorku i u střední generace převládá preference telefonních hovorů a SMS nad ostatními funkcemi. Na druhou stranu někteří již vlastní chytré telefony, připojují se tedy prostřednictvím mobilního telefonu na internet a také více fotí. Nejmladší generace vlastní výhradně chytré telefony a maximálně využívají dostupné funkce i aplikace. Ve zprostředkovaném kontaktu s rodinou i u této skupiny přesto převažují telefonní hovory.

R5: „*Mobilní telefon používám spíše jako dorozumívací zařízení...*“

R6: „*Volání a smskování; nic jiného můj telefon neumí, ale mě to bohatě ke štěstí stačí.*“

R4: „*Volám, píšu, hledám jízdní řády, googlim do školy apod. a taky fotím selfička, ...*“

5.5.3 Proměna konfliktních situací

5.5.3.1 Kategorie 11 – přes telefon se nehádáme

Konflikty kvůli telefonu nebo prostřednictvím telefonu nejsou v rodinách časté, ale vyskytují se.

R3: „*Přes smsky to se hádáme skoro pořád, si myslím, že kdyby nebylo smsek tak se tolik nehádáme, přes ty smsky je ta hádka delší, když se hádáš normálně tak to prostě musíš hned vyřešit, takhle přes ty smsky o tom furt přemýšlíš a pořád do toho dloubeš.*“

Kvůli telefonu vznikají především z nedostatečné pozornosti věnované běžnému rozhovoru. Všechny respondenty irituje, pokud při běžném rozhovoru používá mobilní telefon. Mají pocit, že takový komunikační partner se nesoustředí na probíhající rozhovor. To vede k tomu, že respondenti nemají potřebu komunikovat.

Další situace, kdy je mobilní telefon zdrojem konfliktů, nastává v případě, že některý z členů rodiny není dostupný na telefonu. Toto se děje zejména v případě nejstarší a nejmladší generace. Pravděpodobně tak tato situace vzniká na základě strachu z toho, zda se blízkému něco nestalo.

R6: „*Několikrát u nás kvůli tomu vznikly konflikty, když se mi dcera neozvala, když došla na internát a zapomněla na to, tak jsem byla vyděšená a našťvaná a ona se začala obhajovat a bylo zle.*“

R8: „*Lidé jsou si více dostupní, což může ovlivnit vztahy pozitivně – projev zájmu, potřeba být s druhým – i negativně – pocit obtěžování, či pocit, že je někdo ignorován, pokud jsou jinak nastaveny potřeby tohoto kontaktu.*“

5.5.3.2 Kategorie 12 – přijď domů

Zejména rodiče používají mobilní telefon k tomu, aby dětem zavolali, kdy mají přijít domů. Mnohdy je i toto chování hodnoceno spíše negativně. S tímto úzce souvisí to, že hovor prostřednictvím mobilního telefonu mnohdy nepřipouští diskuze. Hovor lze jednoduše ukončit nebo přichozí hovor nezvedat. Tohoto jednání se dopouštějí především rodiče vůči svým dětem. V případě dospělých dětí je to z důvodu preference běžného rozhovoru.

R4: „*...aby rodiče zavolali, kdy mám jít domů.*“

R3: „*...protože jsem chodila pozdě ze školy, tak mi mamka pořídila telefon, aby mě mohla hlídat a zavolala mi, kde jsem a abych přišla domů.*“

R6: „*...dcery se ptám, kdy přijde domů.*“

5.5.3.3 Kategorie 13 – preference běžného rozhovoru

Všichni respondenti se shodli, že preferují vyřešení konfliktu nezprostředkovaně. Na druhou stranu se mi jeví jako zajímavé, že jeden z respondentů uvádí, že veškeré konflikty s jeho partnerkou probíhají prostřednictvím mobilního telefonu. Pokud již konflikt po telefonu probíhá má dlouhodobější charakter a jak již bylo uvedeno výše, respondenti jsou otevřenější a volí přímější formulace.

R10: „*Když jsem na někoho naštvaná tak to má velkou výhodu, protože kdybych mu musela nadávat do očí tak je to nepříjemný...takhle je to jednodušší.*“

R2: „*Asi si víc otevřu pusy, asi že se tak nebojím.*“

Toto je respondenty v závislosti na situaci a druhu problému hodnoceno jak pozitivně tak negativně. I v tomto případě respondentům nevyhovuje možnost rychlého ukončení hovoru druhou stranou. Pro některé respondenty je telefonický hovor či SMS zpráva jakousi přípravou pro problematický rozhovor. Mají dojem, že pokud druhou stranu dostatečně připraví na problematickou situaci, probíhá následné řešení lépe, než kdyby tento krok nepodnikli.

R9: „*Přes telefon se nikdy nehádám, když to k tomu směřuje tak to prostě jednoduše vypnu. No když prostě nechceš, nezvedneš to; to je fakt výhoda, ať si přijde, když chce něco vyřešit.*“

R6: „*Ted' už se přes mobil nehádám. Hádky jsou podle mě stejný s tím, že když se hádáš na živo, tak to nemůžeš típnout.*“

R2: „*Když něco udělám a hrozí mi z toho průšvih tak zavolám mámě radši předem přes telefon, abych ji na to připravila, abych nedostala přes pusu...zas když jsou to nějaký fakt vážný témata tak ten mobil radši vynechám.*“

5.5.4 Usnadnění rodinné spolupráce pomocí mobilního telefonu

5.5.4.1 Kategorie 14 – nakupování

Spolupráce v rodině se díky mobilnímu telefonu stává efektivnější, což respondenti hodnotí jako největší přínos mobilního telefonu. Respondenti zmiňovali, že rodinou jsou kontaktováni zejména v případech, je-li třeba něco nakoupit. Mobilní telefon výrazně zvyšuje vzájemnou informovanost o poloze. Pokud je tedy potřeba vyzvednout některého člena rodiny či zajistit věci do domácnosti má mobilní telefon u respondentů velmi kladné hodnocení. Důvodem je především rychlost komunikace.

R2: „*...Když mamka chce něco nakoupit, tak si prostě zavoláme.*“

R5: „*...když se pohybuju někde ve městě a přijde smska co mám koupit...*“

5.5.4.2 Kategorie 15 – záchranné lano

Mobilní telefon také slouží jako tzv. „*záchranné lano*“. Znamená to, že pokud se některý člen rodiny dostane do nesnází, může kontaktovat někoho blízkého, aby mu pomohl. U nejmladší generace taková situace nastává zejména v případech, kdy jim při dojíždění ujede autobus. Dalšími takovými situacemi je například porucha auta či pád nebo úraz. Za pomoci mobilního telefonu jsou rychleji vyřizovány organizační záležitosti všedního dne – časy odchodů a příchodů jednotlivých členů, připomenutí důležitých povinností, domluva na společném obědě či schůzce.

R3: „*...když jedeš ze školy a ujede ti autobus a nemáš se jak dostat tak třeba zavoláš rodičům, aby pro tebe dojeli...*“

R9: „*kdybych neměl mobil, musel bych zpátky vlakem, takhle jsem se synem domluvil a on vyřídil to auto a dojel pro mě, takže je to rychlejší...*“

R1: „*no když mi ujel poslední autobus ze školy a volala jsem bráchovi, aby pro mě dojel.*“

5.5.4.3 Kategorie 16 – učím prarodiče

Zacházení s mobilním telefonem vytváří prostor pro mezigenerační učení. Většinou jsou to vnoučata, která učí prarodiče s telefonem zacházet. Nastávají však také situace, kdy prarodiče nemají zájem o to, aby je s telefonem někdo učil. Střední i nejmladší generace se učí s telefonem zacházet spíše intuitivně. Domnívám se, že to vychází z odlišného vnímání významu mobilního telefonu v životě jednotlivými generacemi.

R1: „*...taky praroditelu jsem učila a vysvětlovala jí, jak se mažou smsky a bylo to pro ní celkem v pohodě, stačil jí k tomu návod...*“

R4: „*dokonce jsem je učila i zprávy; já i jiný rodinní příslušníci; jsem jí na ten papír napsala pokyny aby věděla, co má zmáčknout.*“

5.5.4.4 Kategorie 17 – kontrola pomocí mobilu

Mobilní telefon také hraje důležitou roli při kontrole dětí. Kontrola může probíhat na základě telefonátu, SMS zpráv či GPS lokátoru. Rodiče se cítí klidnější, pokud vědí, kde se dítě nachází, kdy přijde domů či zda dovedlo sourozence do školy.

R5: „*Pokud vyloženě ten rodič chce mít kontrolu nad dítětem tak mu stačí nějaký obyčejný na volání...dá se tam zapnout i taková ta funkce lokátor GPS a máš přehled o tom, kde se to dítě pohybuje...*“

R3: „*když třeba mamka řekne: „Heleď doved’ Honzík do školy.“, tak pak třeba má strach a volá, jestli jsem ho tam dovedla, nebo jestli je všechno v pořádku.*“

Z výpovědí nejmladší generace vyplývá, že v tomto směru se cítí povinni rodičům ozývat a mají pochopení pro to, že o ně mají rodiče starost, tzn., že žádný z respondentů nebere tyto kontrolní hovory jako obtěžování. V podstatě lze říci, že být dostupný na telefonu, vnímají respondenti jako povinnost. Všichni respondenti však také hodnotili kontakt v rámci rodiny jako přiměřený, výsledky by se zřejmě lišili v případě abnormálního kontaktu. Žádný z respondentů neposkytuje rodičům nepravdivé informace o své poloze, i když to mobilní

telefon umožňuje. Lze však předpokládat, že v tomto směru hraje roli věk respondentů a také to, že nemají znaky problémového chování. Podobná kontrola probíhá také směrem k nejstarší generaci, i když v tomto případě jde samozřejmě spíše o bezpečnost a možnost přivolat pomoc.

5.6 Diskuze

Z výzkumu vyplynulo, že pořízení mobilního telefonu do jisté míry rodina vyžaduje, zejména u nejmladší a nejstarší generace. Mobilní telefon se stává pro jednotlivé členy potřebou, přitom postoj, který vůči němu zaujímají je spíše ambivalentní.

Mobilní telefon s sebou nese pro rodinu přínosy, jakým je například velká míra vzájemné informovanosti, která má za následek nárůst rodinné sounáležitosti. Výsledky se tak shodují s výsledky Weisskirche (2009), který uvádí, že mobilní telefon umožňuje přijímat podporu a rodičům poskytuje lepší představu o tom, co jejich dítě dělá. Weiskirch (2009) uvádí, že adolescenti rodičům neposkytují pravdivé informace o svém pobytu, pokud je kontakt iniciovaný rodiči příliš častý. V případě výše uvedených respondentů se toto tvrzení nepotvrdilo. Všichni adolescenti shodně uvedli, že svým rodičům prostřednictvím mobilního telefonu nelžou. Naopak je tato skupina při komunikaci prostřednictvím telefonu mnohdy otevřenější. V některých případech slouží mobilní telefon k připravení vhodné atmosféry pro rozhovor o vážném tématu, jak uvádí Dewit a Rocker umožňuje prolomit ledy.

Velmi přínosný je mobilní telefon v organizování rodinných záležitostí, jakými jsou například nákupy. Mobilní telefon umožňuje členům rodiny zavolat si o pomoc a mobilní telefon tak vytváří jakési záchranné lano, totéž uvádí Weisskirch (2009).

Existují mezigenerační rozdíly v používání i přístupu k mobilnímu telefonu. Nejstarší generaci přináší mobilní telefon pocit svobody a nezávislosti (Martinez-Peco, Lera, 2012) Senioři si uvědomují, že jejich zdravotní stav přináší větší pravděpodobnost úrazu či jiných komplikací, a aby z těchto důvodů nemuseli být neustále pod přímým dohledem příbuzných, jsou ochotni telefon používat a nosit u sebe i přes to, že z počátku měli negativní postoj k používání mobilního telefonu. Toto potvrzuje tvrzení Krause (2015) že i senioři chtějí určitou autonomii a současně udržovat s rodinou pouta.

Největší rozdíly jsou mezi nejstarší a nejmladší generací. Zatímco senioři používají mobilní telefon pouze pro jeho základní funkce, totéž uvádí Martinez-Peco a Lera (2012), nejmladší

generace využívá maximum jeho funkcí a také s ním tráví mnohonásobně více času. Jedním z důvodů může být podle Saka (2010) to, že nejmladší generace je první generací kyberkultury a tak mnohem snadněji přejímá virtuální aktivity a opouští aktivity tradiční, v tomto smyslu například klasický rozhovor. Čas strávený používáním mobilních telefonů či nedostatek schopností k jeho používání je zdrojem stereotypů, které mohou být projevem ageismu.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že nejmladší generace měla problém s nadměrným používáním mobilního telefonu. Toda (2008) na základě svého výzkumu s vysokoškolskými studentkami, uvádí, že větší sklony k závislosti měli dívky, které měli blízký vztah s matkou a zažívali větší pocity osamělosti. Je tedy otázkou zda mohou být příčinou závislosti pocity osamělosti i u nejmladší generace.

S nadměrným používáním telefonu souvisí také to, že je vnímán jako potřeba či nutnost. Vnímání toho, kdy vzniká potřeba použít telefon či kdy je to nutné je již velmi individuální. Individuální je taktéž četnost kontaktů mezi jednotlivými členy rodiny. Nejčastější interakce prostřednictvím mobilního telefonu probíhá mezi matkami a jejich dětmi.

Závěr

Cílem práce bylo na základě dostupné literatury popsat mezigenerační vztahy v současné české rodině a možnosti jejich proměn, způsobených vlivem používání mobilních telefonů. Práce popisuje specifika v používání mobilního telefonu jednotlivými generacemi. V kvalitativní části práce jsou popsány konkrétní zkušenosti respondentů s mobilním telefonem v rodinném životě.

Ukazuje se, že mobilní telefon je v současné společnosti považován za samozřejmost či nutnost. Toto zařízení poměrně rychle vstoupilo do rodin a proměnilo některé funkce, které má rodina plnit. Z počátku byl mobilní telefon zařízením, který usnadňoval komunikaci zejména v pracovní oblasti. Vstup mobilního telefonu do rodin byl také postupný. Nejdříve připadalo spíše jedno zařízení na rodinu, postupně jejich počet v rodinách vzrůstal a na důležitosti získávalo také to, jaké funkce mobilní telefon má. V současnosti je mobilní telefon tak samozřejmý, že si lidé mnohdy neuvědomují, kdy a jakým způsobem ovlivňuje jejich rodinný život. Sama rodina je iniciátorem pořízení mobilního telefonu a to z různých důvodů. Častým argumentem pro pořízení mobilního telefonu je zajištění bezpečnosti.

Rodina je místem, kde se člověk poprvé střetává s odlišnými generacemi. Tyto mezigenerační vztahy jsou velmi spletité a mohou mít různé podoby a taktéž mohou podléhat vlivu mobilního telefonu. Zacházení s mobilním telefonem vytváří prostor pro mezigenerační učení. Funkce, které mobilní telefon umožňuje (lokátor GPS) mají za následek proměnu rodičovství a to zejména v oblasti kontroly dětí. Mobilní telefon slouží především k praktickým účelům, jakými jsou zajištění nákupu apod. Mezigenerační vztahy může mobilní telefon zatěžovat, zvláště vstupují-li do vztahů předsudky a stereotypy spojené s používáním tohoto zařízení popřípadě nadměrným užíváním.

Díky mobilnímu telefonu je komunikace v rámci rodiny rychlejší a v mnohých případech častější. Zprostředkovaná komunikace má svá pozitiva i negativa. Nevýhodou této komunikace je především absence neverbální komunikace.

Vzhledem k tomu, že média stále více nabývají na významu v našem životě, je třeba umět s nimi efektivně zacházet, znát jejich klady a také rizika. Mediální výchova je tedy důležitá nejen ve škole ale také v rodině. Sociální pedagogika by se tak mohla podílet na rozvoji mediální gramotnosti v přirozeném prostředí rodiny.

Možnosti dalšího výzkumu v tomto tématu lze spatřovat zejména v rozdílu významu mobilního telefonu v rozvedených rodinách.

Zdroje

Seznam literatury

BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 211 s. ISBN 978-80-262-0478-7.

BUERMANN, Uwe. *Jak (pře)žít s médii: příležitosti a hrozby informačního věku a nové úkoly pedagogiky: výzkumná práce Institutu pro pedagogiku a smyslovou a mediální ekologii (IPSUM)*. Vyd. 1. Hranice: Fabula, 2009. 239 s. ISBN 978-80-86600-58-1.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1996. 302 s. Psychologie. ISBN 80-85866-15-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0

KALIBOVÁ, Petra. Problematika moderních informačních technologiích v současné společnosti s akcentem na rodinné prostředí. In LAŠEK, Jan et al. *Čtyři pohledy na rodinu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 112 s.

KOPECKÝ, K. *Moderní trendy v elektronické komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. 98 s. ISBN 978-80-85783-78-0

KRAUS, Blahoslav et al. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. Recenzované monografie; 44. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

LAŠEK, Jan et al. *Čtyři pohledy na rodinu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 112 s. ISBN 978-80-7435-531-8

MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, když máme vnoučata*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1997. 141 s. ISBN 80-7169-455-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť. 2.*, rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-24-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. Základy sociologie; sv. 8. ISBN 80-86429-05-9.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2

SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. 1. vyd. Brno: Host, 2014. 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7.

THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2004. 219 s. Mediální studia. ISBN 80-246-0652-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

ŽUMÁROVÁ, Monika a BALOGOVÁ, Beáta. *Medzigeneračné mosty*. 1. vyd. [Košice]: Menta media, 2009. 112 s. ISBN 978-80-89392-08-7

Internetové zdroje

ČERNOUŠEK, M. *Psychologie médií*. [online]. 2003 [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://granosalis.cz/modules.php/granosalis.cz/granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=1922>.

Český telekomunikační úřad [online] *Cenový barometr* [cit. Dne 15. 10. 2015] dostupné z: <http://www.ctu.cz/ctu-informuje/srovnavaci-prehled-cen-a-podminek/cenovyy-barometr.html>

DEVITT, K. ROKER D. *The role of mobile phones in family communication*. [online] 2009 [cit. 2015-12-8] dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1099-0860.2008.00166.x/abstract>

KOČÍ, Mirek. [online] *Průměrná cena mobilů v ČR klesla* [cit. Dne. 15.10.2015] dostupné z http://pctuning.tyden.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=36575&catid=1&Itemid=57

LENHART, A. *Teens and Mobile Phones*. [online]. 2010 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2010/PIPTeens-and-Mobile-2010-with-topline.pdf>

MARTINEZ-PECINO, R., LERA, M. J. *Active seniors and mobile phone interaction*. [online] 2012 [cit 2015-12-8] dostupné z: <http://dx.doi.org/10.2224/sbp.2012.40.5.875>

PAPEŽOVÁ, Z. *Prevence –stalking*. [online] 2014 [cit 2015-12.8] dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/prevence-stalking.aspx>

PRENSKY, M. *Digital natives, Digital immigrants*. [online] 2001 [cit 2016-01-05] dostupné z: <https://edorigami.wikispaces.com/file/view/PRENSKY++DIGITAL+NATIVES+AND+IMMIGRANTS+1.PDF>

První mobil jste si mohli koupit před 30 lety. Od té doby se změnil k nepoznání. [online] Česká televize [cit. Dne 20. 11. 15] dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media/1074286-prvni-mobil-jste-mohli-koupit-pred-30-lety-od-te-doby-se-zmenil-k-nepoznani>

SLOBODA, Z. *Děti médiím rozumějí-ale jinak! Mediální výchova v rodině*. [online]. 2011 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-mediim-rozumejjale-jinak-medialni-vychova-v-rodine-15.html>

TODA, M. et al. *Mobile phone dependence of female students and perceived parental rearing attitudes*. [online]. 2008 [cit 2015-11-13]

WEISSKIRCH, R. S. *Parenting by cell phone: parental monitoring of adolescents and family relations*. [online]. 2009 [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19636776>

Životní podmínky 2014. [online] ČSÚ [cit. Dne. 15. 10. 2015] dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23178400/tk_silc2014_souhrny_popis.pdf

Internetová diskuze. [online] *Mobilní telefon pro seniory*. [cit. 2015-10-15] dostupné z: <http://www.omlazení.cz/mobilni-telefon-pro-90-216542-0.html>

Internetová poradna. [online] *Každodenní volání tchyně*. [cit. 2015-10-15] dostupné z: <http://www.emimino.cz/diskuse/kazdodenni-volani-tchyne-237650/strankovani/3/>

Články v časopisech

DOSEDĚL, T. *Smartphone*. *Mobility*, 2004, č. 11, ISSN 1212-9879

PROCHÁZKOVÁ, P. a TRUSINOVÁ, R., *Konsenzus a konflikt v rodinách pečujících o seniory*. [online] 2012 [cit. 2016-01-15] dostupné z: http://casopis_zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120424150424644452.pdf

RABUŠICOVÁ, M. *Mezigenerační učení: učení mezi sebou v rodině*. *Studia pedagogica*, 2012 roč. 17, č. 1 ISSN 0068-2705

SAK, P. *Generace na přelomu věků – referát přednesený na Česko-slovenské sociologické konferenci*. [online]. 2010 [cit. 2016-01-26] dostupné z: <http://blisty.cz/art/51789.html>.

ŠINDELÁŘ, M. *Sendvičová konstelace a well-being člověka: vhléd do českého terénu*. *Sociální studia*. Katedra sociologie FSS MU, 3/2014. S. 31–49. ISSN 1214-813X.